

REVISTA ROMÂNĂ DE DREPT PRIVAT

Totul sub semnul discuției

4/2022

UNIVERSUL JURIDIC

Indexări internaționale: www.heinonline.org www.ceeol.com www.ebscohost.com
www.indexcopernicus.com

REVISTA ROMÂNĂ DE DREPT PRIVAT

Director: Valeriu STOICA

Director adjunct: Ionuț-Florin POPA

Redactor-șef: Mircea Dan BOB

Fondator: Marian NICOLAE

Secretar general de redacție: Corina BEGLIGIU

Consiliul științific:

Președinte: Marian Nicolae

Pascal Ancel

– profesor, Université du Luxembourg

Flavius-Antoniu Baias

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Serban Beligrădeanu

– doctor în drept, fost redactor-șef, Revista Dreptul

Corneliu Bîrsan

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București, judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Sebastian Cercel

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova

Dan Chirică

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Viorel Mihai Ciobanu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Ion Deleanu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Pascale Deumier

– profesor, Université Lyon 3 Jean Moulin

Michel Grimaldi

– profesor, Universitatea Paris II – „Panthéon Assas”

Vladimir Hanga

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Călina Juguștru

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Ioan Leș

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Denis Mazeaud

– profesor, Universitatea Paris II – „Panthéon Assas”

Lucian Mihai

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Jean Pineau

– profesor, Universitatea din Montréal, Québec

Liviu Pop

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Valeriu Stoica

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Brândușa Ștefănescu

– profesor, Academia de Studii Economice, judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție

Ovidiu Ungureanu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Paul Vasilescu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Colegiul de redacție:

Lucian Bercea

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea de Vest, Timișoara
(drept comercial; drept bancar;
dreptul creditului)

Radu Bogdan Bobei

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(drept comercial internațional)

Luminița Dima

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(dreptul muncii; drept european al muncii)

Răzvan Dincă

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(dreptul proprietății intelectuale;
contracte speciale)

George-Alexandru Ilie

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(persoana fizică; obligații;
teoria generală a dreptului)

Cristina Nicolescu

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(dreptul familiei și regimuri matrimoniale)

Ionuț-Florin Popa

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
(obligații; contracte europene
și internaționale)

Dan Andrei Popescu

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
(drept internațional privat)

Radu-Romeo Popescu

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(succesiuni și liberalități)

Radu Rizoiu

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(persoana juridică;
garanții reale și personale)

Sebastian Spinei

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu
(drept procesual civil)

Laura Toma-Dăuceanu

Lector – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(drepturi reale)

Repere pentru o teorie a viciilor de consimțământ în Noul Cod civil*

Prof. univ. dr. **MARIAN NICOLAE**

Facultatea de Drept, Universitatea din București

REPÈRES POUR UNE THÉORIE DES VICES DU CONSENTEMENT DANS LE NOUVEAU CODE CIVIL

RÉSUMÉ

Le nouveau Code civil a revitalisé le régime des vices du consentement, en essayant d'harmoniser les exigences de la sécurité juridique avec celles de l'autonomie privée (liberté contractuelle) et de la justice contractuelle, de sorte que la théorie des vices du consentement doit être revue et retravaillée, sinon en totalité, du moins en partie, en tenant compte, d'une part, du régime juridique actuel, avec ses plus et ses moins, et, d'autre part, de la jurisprudence sur les vices du consentement après son entrée en vigueur.

Mots-clés: acte juridique; consentement; nouveau code civil; théorie du droit; validité du consentement; vices du consentement.

LANDMARKS FOR A THEORY OF DEFECTS OF CONSENT IN THE NEW CIVIL CODE

ABSTRACT

The new Civil Code has revitalised the regime of defects of consent, attempting to harmonise the requirements of legal certainty with those of private autonomy (contractual freedom) and contractual justice, so that the theory of defects of consent must be reviewed and reworked, if not in full, at least in part, taking into account, on the one hand, the current legal regime, with its pluses and minuses, and, on the other hand, the case law on defects of consent after its entry into force.

Keywords: legal act; consent; New Civil Code; legal theory; validity of consent; defects of consent.

1. Precizări prealabile

Pentru a fi eficace, un act juridic trebuie să fie valabil încheiat, iar pentru a fi socotit valid, trebuie observate anumite condiții de validitate, de fond și de formă, printre care și consimțământul, care, la rândul său, trebuie nu numai să existe, ci și să fie el însuși valid, respectiv să nu fie nici inexistent, nici nul (nu anulabil)¹. O teorie a viciilor de consimțământ

* Prezentul material reprezintă intervenția autorului la Conferința Valeriu Stoica – *Probleme difficile de drept civil* (ed. 11). Patologia voinței juridice – viciile de consimțământ, 3 octombrie 2022 (online), cu titlul *Teoria viciilor de consimțământ în Noul Cod civil*, ceea ce justifică reducerea aparatului critic la strictul necesar, precum și simpla schițare a unor idei și teze care își așteaptă, în mod firesc, o explorare și o dezvoltare viitoare.

¹ V., de ex., M. Nicolae, *Drept civil. Teoria generală*, vol. II, *Teoria drepturilor subiective civile*, Ed. Solomon, București, 2018 (cit. în continuare: M. Nicolae, *Teoria generală*, II), nr. 193 sqq.,

în Noul Cod civil este, oare, necesară și, mai ales, utilă? Un răspuns afirmativ este, credem, neîndoielnic. De ce? Pentru că un consimțământ viciat nu este și nu poate fi valabil, iar cunoașterea viciilor consimțământului asigură o *bună (corectă)* interpretare și aplicare a regulilor incidente și formarea unei practici (jurisprudențe) *unitare*, condiție indispensabilă a securității juridice și a asigurării egalității tuturor în fața legii civile (pozitive)².

Prin urmare, o bună teorie a viciilor de consimțământ ar trebui să țină seama nu numai de datele normative, de drept pozitiv, ci și de eficacitatea/efectivitatea regulilor aplicabile viciilor de consimțământ, ceea ce presupune nu numai o analiză aprofundată și critică a dispozițiilor legale în materie, ci și un examen critic și cât mai exhaustiv al practicii în materie. Ambele elemente sunt dificile, deoarece reglementarea în materie nu este simplă și nici la adăpost de critică, în timp ce practica judiciară și arbitrală a viciilor de consimțământ este diversă și, uneori, contradictorie, contrastantă și, în orice caz, departe de a fi consolidată.

În prezentul studiu, ne vom referi, pe scurt, la primul element constitutiv al teoriei viciilor de consimțământ, respectiv la posibilitatea unei teorii a viciilor consimțământului pornind de la reglementarea lor legală, de la *dreptul civil al viciilor consimțământului*. Sub acest aspect, este de observat faptul că viciile de consimțământ s-au bucurat de o atenție specială în Noul Cod civil. Ca dovadă, astfel cum vom vedea imediat (*infra*, nr. 3), regăsim aici nu mai puțin de 20 de articole (art. 1.206-1.224, 1.257), pentru reglementarea de *lege lata et iure communi*, și alte 7 articole (art. 298, 419, 479, 1.038, 1.299, 2.273, 2.529), pentru reglementarea de *iure speciali/singulari* (căsătorie, recunoaștere de filiație, adopție, testament, reprezentare, tranzacție, prescripție). Prin urmare, în raport cu această amplă reglementare legală, o teorie a viciilor de consimțământ este principial posibilă, fiind suficiente elemente normative pentru construirea sa, fără a mai vorbi de contribuția practicii judiciare, care, evident, nici ea nu ar trebui neglijată, fiind încă la început de drum, dată fiind data intrării în vigoare a Noului Cod civil (1 octombrie 2011).

În schimb, după cum se știe, în Vechiul Cod civil, pentru reglementarea de drept comun a viciilor de consimțământ, au fost rezervate nu mai puțin de 10 articole³, acest

p. 369 sqq., iar, pentru dezvoltări, v., *ex multis et recentius*, R. Rizoiu, *Curs de teoria actului juridic civil*, Ed. Hamangiu, București, 2021, nr. 74 sqq., p. 267 sqq.

² V., pentru amănunte, M. Nicolae, *Teoria recursului în casație (Pentru recuperarea funcției naturale a Casației civile sau despre posibilitatea unei reforme imposibile)*, Ed. Solomon, București, 2022, *passim*.

³ A se vedea, în principal:

- art. 953: „Consimțământul nu este valabil, când este dat prin eroare, smuls prin violență, sau surprins prin dol”;

- art. 954: „Eroarea nu produce nulitate decât când cade asupra substanței obiectului convenției. Eroarea nu produce nulitate când cade asupra persoanei cu care s-a contractat, afară numai când considerația persoanei este cauza principală, pentru care s-a făcut convenția”;

- art. 956: „Este violență totdeauna când, spre a face pe o persoană a contracta, i s-a insuflat temerea, raționabilă după dânsa, că va fi expusă persoana sau averea sa unui rău considerabil și prezent. Se ține cont în această materie de etate, de sex și de condiția persoanelor”; (art. 953, 955, 957-959, 961, 1167, 1190, 1203).

- art. 960: „Dolul este o cauza de nulitate a convenției când mijloacele viclene, întrebuintate de una din părți, sunt astfel, încât este evident că, fără aceste mașinații, cealaltă parte n-ar fi contractat. Dolul nu se presupune”;

- art. 961: „Convenția făcută prin eroare, violență sau dol, nu este nulă de drept, ci dă loc numai acțiunii de nulitate”.

Cu privire la viciile de consimțământ, în sistemul **Codului civil din 1864**, v., *ex multis*, L. Pop, *Tratat de drept civil. Obligațiile, vol. II, Contractul*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, nr. 83 sqq., p. 229 sqq., împreună cu aparatul critic român și străin (francez) acolo citat.

număr fiind totuși suficient pentru elaborarea unei solide teorii a viciilor de consimțământ, ale cărei rezultate principale au fost valorificate, cu succes, de Noul Cod civil.

Este oare vorba de o diferență numai cantitativă, iar nu și de una calitativă?

Noua reglementare, mult mai amplă, traduce oare o concepție diferită în materia viciilor de consimțământ? Sau, dimpotrivă, unele soluții legislative sunt, în realitate, expresia aceleiași concepții, fiind vorba de o perfecționare a tehnicii și reglementării legislative și nicidecum de o înnoire legislativă?

A răspunde la aceste întrebări înseamnă a elabora sau, după caz, a refundamenta teoria viciilor de consimțământ în sistemul Noului Cod civil.

După cum vom vedea imediat, teoria viciilor de consimțământ nu poate fi însă aceeași, deoarece, în Vechiul Cod civil, teoria viciilor de consimțământ privea numai eroarea-viciu de consimțământ, dolul și violența⁴, în timp ce teoria viciilor de consimțământului în Noului Cod civil privește, indiscutabil, orice fel de eroare esențială, simplă sau provocată, inclusiv violența și, mai mult, așa-numita „eroare lezionară”⁵.

Dar, înainte de aceasta, respectiv de a vedea principalele inovații în materie aduse de Noul Cod civil, este, credem, util să vedem ce este o teorie juridică și, mai ales, pe ce baze poate fi ea construită.

⁴ V. *supra*, nota precedentă.

⁵ Cu privire la viciile de consimțământului, în sistemul **Noului Cod civil**, v., *ex multis*, M. Nicolae, *Teoria generală*, II, *cit. supra*, nr. 198 sqq., p. 375 sqq., iar pentru dezvoltări: G.-Al. Ilie, *Condițiile generale de fond și de validitate ale actului juridic civil în lumina Noului Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2017, nr. 147 sqq., p. 195 sqq.; R. Rizoiu, *op. cit.*, nr. 84 sqq., p. 299 sqq. Cf. P. Vasilescu, *Actul civil*, în I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 422 sqq.; E. Chelaru, *Teoria generală a dreptului civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, nr. 63 sqq., p. 119 sqq.; O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Partea generală*, ed. a II-a, revăzută și adăugită de Cornelia C. Munteanu, Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 252 sqq.; G. Boroș, C. Al. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 3-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2021, p. 157 sqq.

Pentru aspecte particulare, v. *principaliter*: Cr. Paziuc, *Eroarea scuzabilă – standard și aplicații practice*, în AA.VV., *Actul juridic în Noul Cod civil. Probleme teoretice cu implicații practice* (coord. M. Nicolae), Ed. Solomon, București, 2020, p. 80 sqq. (**eroarea**); G.-Al. Ilie, *Considerații asupra posibilității aplicării adaptării. În cazul dolului*, în AA.VV., *In honorem Cornelii Bîrsan* (ed. și coord. Adriana A. Almășan), Ed. Hamangiu & Revista Dreptul, București, 2013, p. 243 sqq.; Cr. Paziuc, *Tăcerea este de aur? Despre îndatorirea de informare ca premisă a dolului prin reticență*, în RRDP nr. 1/2019, p. 156 sqq. (**dolul**); S. Neculaescu, *Privire critică asupra violenței, ca viciu de consimțământ, în reglementarea Codului civil (Legea nr. 287/2009, republicată)*, în Dreptul nr. 3/2012, p. 11 sqq. (**violența**); C.T. Ungureanu, *Reflecții privind leziunea, viciu de consimțământ, în statornicirea Codului civil*, în Dreptul nr. 10/2012, p. 23 sqq.; D. Chirică, *Leziunea – între reglementarea vechiului și noului Cod civil*, în SUBB 4/2013, p. 25 sqq.; P. Vasilescu, *Leziunea – de la zero la infinit*, în AA.VV., *In honorem Cornelii Bîrsan, precit.*, p. 243 sqq.; L. Bercea, *O analiză a leziunii în contractele de afaceri*, în RRDP nr. 1/2019, p. 240 sqq. (**leziunea**). Adde, pentru o analiză aplicată a viciilor de consimțământ (eroarea, dolul și violența), făcută mai ales din perspectiva contractului de vânzare, v. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Contracte speciale, vol. I. Vânzarea și schimbul*, ed. a 2-a, revăzută, Ed. Hamangiu, București, 2017, nr. 638 sqq., p. 257 sqq. (cu mențiunea că, pentru acest autor, leziunea nu este un veritabil viciu de consimțământ, ci, mai degrabă, o cauză generală de nevalabilitate a contractelor, fiind tratată la materia obiectului contractului – în speță, a prețului lezionar, „injust”; *ibidem*, nr. 244 sqq., p. 98 sqq.); pentru viciile de consimțământ (eroarea, dolul și violența) în materia liberalităților, v. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2017, nr. 286 sqq., p. 93 sqq. Cu privire la viciile de consimțământ la căsătorie (eroarea asupra identității fizice a celuilalt soț, dolul și violența), v. M. Avram, *Drept civil. Familia*, ed. a 3-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2022, p. 100 sqq.; C. Nicolescu, *Dreptul familiei*, Ed. Solomon, București, 2020, p. 75 sqq.